

N. IORGA

O M U L
CARE NI TREBUIE
PIESA IN TREI ACTE

— Colecția „RAMURI” —

EDITURA
„RAMURI”, S.A.
CRAIOVA

www.dacoromanica.ro

OMUL CARE NI TREBUIE

N. IORGA

OMUL CARE NI TREBUIE

PIESĂ IN TREI ACTE

EDITURA ———
„RAMURI”, S. A.
————— CRAIOVA

www.dacoromanica.ro

PERSOANELE :

TROTUȘAN, lină boier abia întors din străinătate

FĂGĂDĂU, vechilul său

PODOABĂ, învățător

BĂTRÎNA ANICA, crescătoarea lui Trolușan

O FATĂ DE ȚARĂ

VANDA

IONIȚĂ COCIORBĂ, cârciumar

LELESCU, contabil

PREȘEDINTELE BĂNCII și OBȘTII

PREOTUL

AGRONOMUL

PRIMARUL

CONSTANTIN

VLAD

VASILE

ION

VOINEA

DUMITRU

MARIN

} țerani

OMUL CARE NI TREBUIE

ACTUL I

SCENA I

Trotușan

(tânăr boier abia înțors din străinătate)

Făgădău

(vechilul său)

Scena se petrece în odaia mare, bătrinește îmbrăcată, a conacului.

Trotușan

Tata a avut vreme să-mi spună ceva?

Făgădău

Nu. L-am găsit mort.

Trotușan

La d-ta în casă? Ți-a murit supt ochi?

Făgădău (cu silință)

Nu eram de față. Am alergat atuncea dela câmp.

Trotușan

Dacă s'a stîns singur?

Făgădău

Nu singur, mai era cineva....

Trotușan (fără mult interes)

Cine ?

Făgădău

Clara....

Trotușan (cu curiozitate)

Cine, zici ?

Făgădău (din ce în ce mai greu)

Soția mea Clara... (răpede) Îi cetia din franțuzește... O femeie învățată... Măcar ea a avut parte de așa ceva, pe cînd eu dela început am tras în jug din greu, cu toate puterile (cu pasiune), la plug străin (observindu-se). Eu dela început am fost prins de alte trebi și de alte griji... Dar ce-ți spun eu d-tale...

Trotușan

Spui, fiindcă te-am întreat eu. Și, va să zică, eu nu pot ști decît ce se vede? Pușin lucru, Făgădău, foarte pușin. E un desastru pentru mine... Mi se îneacă toate planurile, viața toată mi se închide. S'o luăm dela capăt... Bani în numărătoare nimic...

Făgădău

În casa de bani am găsit, avocatul și eu, însemnarea sinetelor și actelor de ipotecă pe care, de altminterea, le știam pe toate.

Trotușan

O lună după recoltă, nimic....

Făgădău

Fusese în străinătate... Venise pentru un nou împrumut... Așa face toată lumea... Așa e viața...

Trotușan

Și casa din București, zici, e împovărată...

Făgădău

Casa din București nu este, putem zice... Mîne vor lua-o nî stăpînire Evreii... E a lor pentru cît nu face...

Trotușan

Și ce valoare trebuie să aibă?...

Făgădău

O casă se prețuiește în multe feluri... Zidurile și ce e înăuntru fac pentru oricine 500.000 de lei... Neamul d-voastră o are de două sute de ani...

Trotușan

Abia o cunosc... Am venit tot la țară... Vechiturile nu-mi zic nimic... Ce e neamul?... Parcă ce poți ști!... Și lumea ia alt drum... Cimitirele, un ogor mai gras!

Făgădău

Două moșii din Moldova sînt arendate pe șaptezeci de ani lui Zalman Bercu... Dacă stricăm contractul avem de plătit un milion...

Trotușan

Fabrica de sticlă?

Făgădău

Evreul are act că a fost, de fapt, a lui totdeauna... Îi trebuia nu însă nume mare... Trotușanii, cum știți, sînt de la Ștefan-cel-Mare...

Trotușan

Da, da, Ștefan-cel-Mare... Știi, asta nu mă încălzește de loc... Eu sînt Trotușan cel sărac și prădat...

Făgădău (cu un aier de indignare)

Cum, de cine?

Trotușan

Dar de cine nu? Parcă de d-ta nu? (il oprește) De ce să vorbim degeaba? Știu ce ai să spui, credință, cinste, muncă, ani îndelungați, în serviciul tatei... Și știi să le spui... Doar ai fi ajuns ce ești dacă n'ai ști? Numai cît eu nu cred... Nu ca pe d-ta, ca pe Făgădău, ci ca pe omul ce ești, ca pe omul ce sînt,

căci nici pe mine nu mă cred... Așa ni e firea... Poți lua, iei. Și, fiindcă sîntem Romîni, luăm toți fără rușine... D-ta ai avut de unde, și te-ai făcut om bogat...

Făgădău

Cît sînt, am muncit... Știi d-stră ce e munca, domnule Costea?

Trolușan

Știu... Ce faci cînd nu poți face altfel... Și ce e munca? O silință, o încordare? Dar oare arta mea, pictura, nu le cere? O înfrînare? Dar am avut eu ce vreau? Eu, feciorul celui crezut milionar, am avut visuri peste puterile mele. Și nu le-am putut împlini... Și d-ta tot așa... Să ne întoarcem la lucrurile noastre... Va să zică toată averea, moșia pe care sîntem...

Făgădău

Cu sarcinile ei... Creditul și alți doi Evrei...

Trolușan

Eu nu mă pricep, însă alîta pot judeca... Două sute de pogoane, pădure bătrînă, curți ca pentru un Domn, pușuri de păcură...

Făgădău

E de sigur încă o avere... Dar pentru un om cum (cu greutate) nu sînteți d-voastră, cum n'ați trăit d-voastră, cum nu vă sînt gîndurile d-voastră. Aici sînt multe de făcut, dar trebuie cineva din partea locului, un fiu al brazdei, să zicem, un gospodar de țară... Să aibă cunoștința locului, să stea aici... Rodul iese din sudoare, domnule, din sudoarea tuturor: a vitei înjugate, a omului ce împinge fierul, a mea, care împart și păzesc și, dacă este un stăpîn, și a stăpînului, care aleargă, socoate, care așteaptă, se chinuiește, pierde, se frige de durere pentru ca pe urmă numai, cînd vrea Dumnezeu, să aibă bucurie... Aici e lucru greu și sfînt pentru toți... E mucenicie, domnule, e blăstămul lui Adam cel vechiu...

Trotușan

Nu mă lua așa... Să nu crezi că vreau să mă apăr, că mă pun în rînd cu d-ta... Asta nu e viața mea... De la început ți-o spun, n'o vreau... N'am ajuns om între oameni, între cei mai aleși dintre oameni, ca să mă întorc să fac aici pe viermele pămîntului între alți viermi... (răpede) D-ta vrei moșia: spune drept, îți cetesc în ochi. Mori de dorul ei, ai vărsa sînge de om s'o ai... Nu te supăra...

Făgădău

Dar ce om al pămîntului nu vrea pămîntul? Și eu sînt om al pămîntului, fecior de plugari, vâtaf de plugari, slugă a dumitale, dar în numele d-tale stăpîn al ogorului. O vreau, de sigur că o vreau...

Trotușan

Să isprăvim atunci: dai bani, un milion, și plec... Îi dai ori mi-i asigurii...

Făgădău

Nici nu-i am, nici nu sînt în stare să-i asigur, nici n'o pot plăti de sarcini... Mai îtrziu poate... De-odată s'o caut..

Trotușan

Nu mă amestec în arendă... S'o iea oamenii... Mi-au spus că vor...

Făgădău (rîzînd)

Oamenii? Adecă învățătorul și popa... Dușmanii noștri cei mari... Hoțul de popă, învățătorul instigator... Străin și unul și celălalt. Venetici din toată lumea... Răscolitori de patimi... Însușitori de bani străini...

Trotușan (liniștit)

Ce mi-e mie! N'o să trăiesc cu dînșii... Banul lor ca și banul altora... Dacă oamenii au bani...

Făgădău

Bani, la dînșii? Doar condicele mele sînt pline de datoriile

lor, an de an, de cînd sînt tineri pînă dau în brînci.. Îi înșel?... Nu-i înșel.. Așa e viața, domnule. Așa se caută moșiile... Ochi n'au, minte n'au? De ce s'o am eu pentru alții?... Și, dacă ar fi fost altfel, muria boierul pe moșia lui?... (hotărit) N'au bani!

Trotușan

I-or găsi...

Făgădău (indignat)

Dar cine să li dea lor un milion? Casa Centrală? Dar știi d-ta ce e banca lor? O minciună și un cuib de hoji... Că-mătarii și ambițioșii satu lui au făcut-o și o țin.. Ei, și cu calicii din gloată, or să poată da garanție, pentru o sumă ca asta?... Și d-ta o cei acuma, întregă..

Trotușan

O cer... Între voi nu vreau să mă întorc, cu voi nu vreau să stau... Om fi avînd același sînge, dar fiecare stă între omeni cari i samănă. Cu voi nu samăn, nu pot să samăn, nu vreau să samăn... Italia, Parisul, în razele de soare ale zilei... Voi sînteți gîndaci de țărîină, eu sînt fluture de lumină. Pricepi?

Făgădău

Pricep, dar, dacă-mi-e iertat a răspunde, este lumina care întărește și este, noaptea, lumina care arde... Și fluturii le amestecă, stăpîne...

Trotușan (ca pentru sine)

Și oare poate fi o moarte mai bună? Numai vezi, Făgădău, eu am greșit... Nu facem filosofie, cum făcea tata cu soția d-tale... Facem socoteli... Nu dai, tratez cu banca...

Făgădău

Puteți chiar acuma... Sînt trei zile de cînd învățătorul stă la porțile d-voastră... Să-l chem și să mă duc... Poate stric negocierile...

Trotușan

Nu, poți să le ajuți... Chiamă-l, și rămîi...

Făgădău

Să vie domnul de afară, învățătorul.

Trotușan (pentru sine)

Am văzut un sălbatec, să vedem pe celălalt... De sigur mai prost și de sigur mai moral... Fără femeia care să știe franțuzește și fără setea de a fi el însuși domn a toate cele.

SCENA II

INVĂȚĂTORUL PODOABĂ, CEI DE SUS

Trotușan (îi iese înainte)

D-ta ești învățătorul? D-ta conduci banca? Spune-mi, voiți să luați moșia?

Podoabă

Cu voia d-voastră, toate trei, domnule Trotușane. Sînt învățătorul, m'a ajutat Dumnezeu să fac o bancă și dela puterea lui atîrnă să ne învrednicească a stăpîni unde [am muncit.

Făgădău (cu ură)

V'am spus...

Trotușan (batjocoritor)

Ia ascultă, cocoane Podoabă, fiindcă Podoabă zice dum-nealucă te chiamă, oare n'am putea vorbi fără frazele astea culese din broșurile de propagandă, din cărțuliile roșii care învață pe oameni să se supere unul pe altul, cînd se pot învoi așa de ușor?

Podoabă

La o așa primire mă așteptam... Vi s'a spus rău de noi...

Făgădău

Am spus ce este... Vă știu pe toți, vă știu banca și tot ce se fierbe într'însa... Vă știu uneltirile, așîjările...

Podoabă

Dacă n'ar fi d-l proprietar aici, poate și noi am fi în stare să spunem ceva...

Făgădău (inveninat)

Despre răscoala de acum doi ani ?

Podoabă

Despre răscoala care n'a fost și care putea să fie.. Și d-ta știi bine de ce putea să fie și cine a împiedecat-o de a fi.. Dar mă oprește respectul față de cine m'a chemat și grija pentru interesele ce înfățișez aici.

Trotușan (interesat)

Să nu te oprești, mă rog.. Vorbește. Numai așa mai aflu și eu câte ceva..

Podoabă

Dacă-mi dați voie, v'o spun. Poate să vă fie de folos și d-voastră, care sînteți un om învățat, de neam mare și foarte bogat, dar cam nou pe aici, unde a fost leagănul și stăpînirea înnaintașilor d-voastră..

Trotușan

D-ta ții la înnaintași? Dar ai d-tale de unde-s și cine au fost?

Podoabă

Ai miei sînt de pretutindeni și n'au nevoie de un nume deosebit, fiindcă numele lor e al nașiei întregi..

Trotușan

Ești bun de deputat... Cu frase se face nenorocirea țerii.. Cine le-a aruncat întâiu a făcut o nelegiuire. De la unul ca dînsul vin răscoalele..

Podoabă

Nu știu de unde au venit răscoalele: de aiurea... Vintul duce departe scînteiele, dar nu arde decît ce e uscat și gata să ia foc... Aici s'a aprins ca de fulger vechea miserie uscată, iasca săracă a muncii nerăsplătite.. Și eu am stîns-o, și, să mă iertați că o spun, mi-a părut rău că am stîns focul care nimicește și curăță până jos în pajiște, îndemnînd la clădire nouă, trainică, încăpătoare..

Făgădău (furios)

Și d-ta ascultți pe acest tăciunar sălbatec? Poate unde erai departe, și n'ai auzit sunînd geamurile de pietre, rupîndu-se în așchii porțile, trosnind lemnele în care gîlgîia văpaia, rupîndu-se în bucăți acele cărți și acele tablouri la care ținea tatăl d-tale și la care d-ta ai spus că ții și mai mult.

Trotușan

Taci d-ta! Mai la urma urmei, ce-mi pasă mie? Atunci să-l fi împușcat! Dacă ai uitat, și e aici, și are banii băncii, și vrea să cîmpere moșia, să-l ascultăm... Mîine poimîne, tot mă duc aiurea, și vă asigur că n'o să vă caut nici ca să zugrăvesc o bătaie de țigani sau o nuntă jidovească la Herța... E mai mult pitoresc aiurea, și mai curat, fără a mai pomeni siguranța... Deocamdată, să nu te superi nici d-ta. Dar ai haz... Ai fața și vorba unui căpitan de salutiști din Paris predicînd necredincioșilor despre apropiatul sfîrșit al lumii și despre mîntuirea prin Isus. Deci, până vom vorbi de afaceri, am să te întreb unele lucruri, la care te rog să-mi răspunzi lămurit, fără încunjur, îndrăzneț, aș zice, dacă n'aș fi băgat de samă că nu-ți lipsește îndrăzneala... Închipuie-ți că ai fi înaintea țeranilor, la bancă, la școală sau la cîrciumă și că i-ai îndemna să ardă condicile lui Făgădău și să-i puie funie de gît..

Făgădău

Cum au vrut s'o facă, și vreau și acuma..

Trotușan

Dacă ar fi să rămîi arendaș la mine, nu mi-ar părea rău (către Podoabă) Spune-mi d-ta atîta: ce te face să fii cum ești, adecă să nu-ți cauți de lucrul d-tale, să vorbești, să scrii, să aduni lumea, să așfi patimile..

Făgădău (grăbit)

Ce alta decît ca să facă avere și să i se audă de nume? D-le Trotușan, ține minte: așa sînt toți; eu îi cunosc.

Trotușan

Eu n'am văzut om care să laude pe cine vrea să-i puie

funia de gît.. D-ta ești pățimaș; da, și d-ta, țeranul cel vechiu care te lupți cu țeranii cei noi. Eu. n'am nimic, nici cu unul, nici cu ceilalți... Ca oameni, nu-mi țineti nici de cald, nici de rece... Zi, apostole Podoabă, de ce mă urăști d-ta pe mine, care nu mă îmbăt, care nu bat, care nu injur, care nu vărs sânge, care-mi fereșc liniștit viața mea de viața altora, și pe dînșii, cari fac ce nu fac eu, îi iubești...

Podoabă

La d-voastră s'a tocit un simț, care la noi covârșește toate celelalte, simțul dreptății, și d-voastră n'aveți o nevoie a sufletului care la noi e nevoia cea mare: nevoia milei.

Trotușan

Dreptate? Dar ce e dreptatea? Să dai fiecăruia ce i se cuvine... Nu e așa? Ce i se cuvine, pentru ce? Pentru că muncește? De sigur! Dar pentru că e mai drept decît altul? Dar pentru că e mai bun, mai blînd? Dar pentru că ai lui au ridicat pe umerii lor puterea țerii și au dus-o spre strălucirea gloriei? Asta nu e nimic?

Podoabă

Dacă ar fi să aduc vorbă pentru vorbă, gînd pentru gînd, eu aș fi cel învins, domnule. Aș putea să spun că lumea nu e făcută ca să biruiască omul cel mai tare, ci ca să împlinească pe pămînt voia lui Dumnezeu, care cere munca pentru că lumea lui se sprijină pe dreptate și pe milă. Dar împotriva gîndurilor, care sînt ale omului, eu voiu aduce faptele, care sînt ale Celui de Sus. D-ta ești un om singur: nici soție, nici copii...

Trotușan

Slavă Domnului!

Podoabă

Cum zici: slavă Domnului! Oamenii prea iscușiți sînt bătaia lui Dumnezeu pentru o țară de săraci... Ești un om singur... Ai case mari, moșii întinse...

Trotușan

Ești sigur?

Podoabă

Dumnezeu ți le-a dat, le-a trecut din ream în neam până la răposatul boier, până la d-ta... Ai toate: nu le știi și nu le vrei. De noi ți-e scîrbă, ți-e silă, și poate ai dreptate... Ce știe floarea cea mîndră de frămîntarea în țernă, între rîmele oarbe, a rădăcinii smerite!... Dar, pe cînd d-ta te împărtășești cu plăcerile pe care ți le-ai ales, căci toate ți-au stat înaintea, trei sute de oameni trăiesc aice, cu mîinile în pămîntul de unde d-tale îți iese aur, iar lor nu li iese nici pîne... Scurmă pe rînd din tată în fiu, până și muierile, până și copiii, gîrbovi și veștezi înaintea de a fi oameni. Duminicile s'au isprăvit de mult, și nu mai sînt serbători încă din copilăria mea, și sînt om bătrîn... Mîna lor, vita lor, carul lor, sămînța lor, a lor sudoarea și lacrima... Iar d-ta ce dai? !Mintea? Îți e aiurea, la lucruri înalte și frumoase din alte țeri. Dreptul la pîne ei îl au, iar, dacă d-ta vrei dreptul d-tale, altfel cît de mare, mintea ți-o pune aici...

Făgădău

Cînele!

Trotușan

Nu, nu e cînele care-ți pare d-tale... E ceva în ce spune el... În sfîrșit, te-am întrebat, mi-ai răspuns... Nu mă bucur de ce ai spus, dar nu mă supăr... Să venim la ce vrei, și poate vreau și eu... Da, așa e, eu sînt un străin, unul care stoarce fără drept... Nu sînt așa de prost ca să tăgăduiesc.. Dar și d-ta ești prea isteț ca să nu înțelegi un lucru... E aici o avere, închisă în ogorul ălor mici, dela Ștefan despre care știe logofătul: bani de aur, sînge... Aceia mi-i ieau înapoi, cu dobînda veacului... Scurt și cuprinzător, eu vă dau moșia..

Podoabă

D-ta nu-ți bați joc de lume... D-ta nu ești logofătul... D-ta ești un tînăr de neam mare... Ești urmașul stăpînitorilor noștri.

Ai învățat carte multă... Și, cum spui, n'ai făcut rău nimănuia... Vorbești hotărît: faci din robii aceștia oameni, din ei și din urmașii lor?...

Trotușan

O dau cînd vrei... Acum, pînă în seară... Nu e automobil destul de răpede ca să mă scoată de aici, din acest cuib de noroiu, de întunec și calicie, în care destul că putrezesc oasele alor miei, nu trebuie să-mi putrezească sufletul mie! Mi-e dor de patria sufletului meu... Dați banii! Un milion, și plec!

Podoabă (cu durere)

Dar pungile noastre s'au închis în filele cărții d-sale (arată către Făgădău), care par de hîrtie, dar sînt de fier... Le pot eu scoate de acolo?

Trotușan

A! vrei să cumperi fără bani... După milă poate să fie, dar e și după dreptate?

Podoabă

Fără bani, nu voiu nimic. Plătim. Vom împrumuta... Punem zălog tot ce avem...

Făgădău

Tot ce au înseamnă: un bordeiu afumat, două coafe, trei oale și un coșar de mălaiu muced...

Podoabă

D-ta le știi, că d-ta ni le-ai dat... Dar noi avem ceva de pus în zălog, ceva adevărat și scump, cinstit și greu ca aurul... Avem munca a trei sute de oameni, domnule...

Trotușan

Ceia ce înseamnă plata întreagă peste trei sute de ani...

Podoabă

Dă-mi cinci, domnule, cinci ani... Muncim bine, moșia e mare.. Dumnezeu ni-o ajută cu bielșug.

Trotușan

Ai contract cu el?

Făgădău

Aici iese rod bun la un an din patru..

Podoabă

Pentru boieri, da. Trei sînt huni pentru alții.. Pentru noi, niciunul.. Dăm d-le, ne crede, dăm... Să te fie Dumnezeu, stăpîne, sîntem oameni cinstiți, dăm... Te-am binecuvînta... Cu bine cuvîntări omenești se face drumul la fericire...

Trotușan

Ce e aia fericire?

Podoabă

Ce n'ai încă și ce se cuvine oricărui om care n'a uitat în viața lui voia lui Dumnezeu.

SCENA III-a

BĂTRÎNA ANICA, CRESCĂTOAREA LUI TROTUȘAN ; CEIALALȚI

Anica (pune masa)

Om fericit, coconașule, eu n'am văzut încă... Fericiti sînt cei morți.. Ei privesc în fața Domnului și la dînșii nu apune soarele și noaptea nu vine, căci zilele sînt numai la noi ce ni le numărăm, ca să știm că ni se îsprăvește veacul.. Dar ajunge să nu-ți poți spune că ești nenorocit... Și pentru aceia trebuie locul tău, casa ta, munca ta .. Așa zic eu ca o babă proastă, dar învățătorul știe mai mult, iar logofătul, ce nu știe logofătul? Până a nu-l cunoaște, tata d-tale a fost fericit după îngăduința pămîntului.. Și baba zice că, decît să rămîi aici cum era tata d-tale pe la sfîrșit, Dumnezeu să-l odihnească, mai bine să mergi în lumea d-tale și, cum nu te-am văzut douăzeci de ani, să nu ne vedem pînă la judecata cea de pe urmă...

Făgădău

Nu uitați, Anica a îmbătrînit, și nu știe singură ce spune...

Trotușan

Cine spune rău aici de altul, acela știe totdeauna ce spune. Și mătușa, care a crescut, după moartea mamei, un soiu rău ca mine, are și ea dreptul să-și spuie prostiile, ca și d-ța și ca și d-lui.

Anica

Ale mele sînt. Bătrînul meu și răposatul boier așa judecau... Dar cîte lucruri cuminți n'au făcut amîndoi depe urma nebuniilor mele !... Și cîte prostii n'a făcut răposatul de pe urma cuvintelor d-sale (arată pe Făgădău) celor cuminți! Dar ce zice învățătorul aceia e lucru sfînt...

Trotușan

De ce e sfînt, mătușă ?

Anica

Sfînt e ce se face după voia lui Dumnezeu... Dacă i-a fost scris omului să muncească, după greșala lui Adam, măcar să-i curgă sudoarea în brazda lui...

Trotușan

Dar să plătească !

Anica

Să plătească, maică, să plătească.. Și plata e după voia lui Dumnezeu... Este oare vre-un loc pe care să nu-l plătim noi? Dar plătim și ce nu căpătăm, d'apoi încă lucrul care ajunge în mîinile noastre și rămîne și rodește din an în an pentru hrana noastră și a copiilor noștri.. Să plătească, maică. Și-ți spun eu, ăștia plătesc fiindcă sînt săraci și nenorociți. Sînt deprinși să plătească.. Zi, logofete, li-a căzut lor ceva din cer !fără plată: plata cîrmuirii, plata boierului, plata dumitale?

Podoabă

Increde-te, domnule, în mărturia acestui suflet bun, care a stat la căpătîiul copilăriei d-tale orfane. Oameni de vrîsta ei spun cu glas din cer despre durerile pămîntului.. Increde-te, domnule..

Trotușan (șovăind)

Să mă încred, bătrîno?

Anica

De n'or plăti oamenii, să nu dau față cu Cel Înnalt!

Trotușan

Și vor plăti, cînd?

Anica

Dar lor, săracilor, oare li dă Dumnezeu toate dintr'odată? Și ar fi bine să fie așa, la un singur soroc? Ce s'ar face dacă toate ploile or cădea peste ogoare la o singură deschizătură a cerului? Ce vine mult și de odată, înneacă, maică; înneacă și omoară!

Trotușan (după o lungă tăcere)

Știi ce? Vreau să vezi că nu e un cîne ciocoiul, dar nici un prost pe care să-l duceți de nas. E primăvară și vreme frumoasă. Aud de vînături bune. Pot și zugrăvi ceva; locurile au și cîte ceva vrednic de a fi pus pe pînză.. Voiu descoperi doar și cîte-un om printre ațîția barbari.. Nu știu cine spunea că sînt și Iidani deștepți prin partea locului: rasa a fost totdeauna inteligentă și de un comic iresistibil.. Ar ieși ceva pentru artă, din aceste tipuri.. Uite pe Făgădău îl pun, după dorință, în retragere onorabilă... Voi găsiți tot ce vă trebuie, și lucrați.. Aici se pot face într'un an mijlociu peste o sută de mii de lei din grîu și porumb.. Vă las mîncarea; restul mi-l daț mie.. Și eu iscălesc, și pe urmă mă duc.. În zece ani mi-ați plătit, și puteți ara și în cimitirul paraclisului.. Cine a murit, nu mai trăiește..

Podoabă

Acolo n'om ara, ci om pune florile pe care d-lui (arată pe Făgădău) nu le punea...

(CORTINA)

ACTUL AL II-lea

Atelier într'un colț de grădină: în dreapta o casă cu ușile deschise,
vechea seră.

SCENA I

TROTUȘAN. — O FATĂ DE ȚARĂ.

Trotușan (nervos).

Dă-te puțin mai la dreapta. Nu te ținea așa! Ridică bărbia!
Nu așa, nu așa!

Fata (sfilită)

Așa e mai bine? Îmi spuseseși d-voastră cum să mă
așez. Nu vă supărați. Fac ce pot..

Trotușan

Ce poate! Și niciodată n'a stat mai rău... Dă simț unor
oameni ca ăștia... Zău, iartă și d-ta, dar trebuie să-ți spun...
Ce fac eu, nu pricepi. Nici nu-ți pot cere după ce ești și după
cît știi.. Dar să te simți pe d-ta, aceia poți, aceia poate ori-
cine. Nu vezi d-ta, de jur împrejur, orice vietate, orice iarbă
cum se pricepe a fi frumoasă... Ai văzut vre-o pasăre stîngace?...
Uite cum trece ogarul meu prin tufișuri.. Buruiana asta din
jurul nostru, că flori nu mai sînt acuma de cînd s'au înstăpînit
aici ai voștri, cu sălbătăcia lor, iarba asta de cîmp, la care
nu se uită nimeni și nimeni nu-i poartă grija, vezi-o cum își
strecoară florile, cum le întinde, cum te îmbie, cum te far-
mecă spre dîsele. Dar d-ta, om al lui Dumnezeu, făcut după
chipul și asemănarea Celui Prea Înalt, d-ta faci ce poți ca
să te hîzești pe d-ta și ca să mă încurci pe mine, ca să mă
împiedeci, ca să mă prostesti.. Și doar ești frumoasă..

Fata

O, domnule!

Trotușan

Nu, nu, frumoasă, că de ce te-am ales pe d-ta, dintre atâtea care nici măcar frumoase nu sînt?..

Fata

Mai bine aș fi fost și eu ca ele și nu te-aș fi supărat pe d-ta.. Că, vezi, eu nu vreau să te supăr... Astfel ți-aș fi zis și eu nu, că n'am nicio plăcere să stau așa înfiplă în soare, de-și bat joc, rîd altele de mine, ci mi-aș fi căutat de lucru... Nu vezi d-ta cum te chiamă cîmpul, bunătate, frumuseță de cîmp, d-le...

Trotușan

Cîmp, cîmp, atîta știi... Praf, noroiu, țărnă... Toți se uită în jos ca robii, legați cu puteri nevăzute de mîlul care hrănește... Dar este ceva și sus, la care te poți uita, la care trebuie să te uiți... Ceva mai mare, mai curat, mai liber... Ceva pentru suflet, pe care nu-l hrănește țărna, care n'a făcut trupul cum spune la Biblia lor, dar îl fură, îl închide, îl macină, îl topește. Dar (se bate pe frunte) prost ce sînt, cu cine vorbesc eu!

Fata

Dacă nu vă mulțănesc, lăsați-mă să mă duc... Că, vedeți, sînt și eu un om... Iar, dacă n'aș fi avut și eu un suflet, poate nu veniam să vă fac plăcere.

Trotușan

Plăcere-mi faci cînd ești cum cer eu..., cînd nu-mi strici lucrul... Cînd nu te frămîntă alte gînduri, de nu știi ce e cu tine... Iată atunci îmi faci plăcere... Dar azi nu ești în stare... Te înțeleg, nu ești în stare... Te cere inima aiurea. Cîmp, muncă... Flăcăi..

Fata

O, domnule!

Trotușan

Da, da, și flăcăi... Că vă mîină ce nu pricepeți voi.. Dar pentru voi e mai bine că nu pricepeți.. Azi degeaba mai încerc. Nu iese nimic. Te poți duce..

Fata

Și mă mai întorc, domnule ?

Trotușan

Dacă e să fii ca azi, mai bine nu! Mai bine nu! Lăsați-mă în pace, și tu și toți! O, lăsați-mă în pace!

SCENA II-a

TROTUȘAN (singur)

Trotușan

Să trăiești cu astfel de oameni... Parcă m'aș întoarce la copilăria mea neajutată, sfîngace... Din vorbă trec îndărăt la găngurirea copilului, din mers la scăpătările picioarelor nesigure! Mă împușinez zi de zi... Ajung de mă gîndesc rîvnitor la ce am fost altădată... Cine m'a adus aici, cine m'a adus aici? Sufletul mi se desfăcea lacom de viață, de frumuseță, de faptă! Își deschideau aripile puterile pe care le simțiam în mine... Și acuma... Mă netrebnicesc zilnic, olog și ciung... Ciung, căci nu mă mai ajută mîinile cu care ce n'aș fi putut face altfel!... Parcă-mi sînt amorțite... Un farmec mă ține: un farmec rău care se desface din toată această barbarie din prejur în care m'au adus fatalitățile blăstămate ale singelui, pe care toată inteligența și cultura nu le pot înfrînge... Și nu pot pleca. Banul de răscumpărare îmi lipsește. N'am cu ce plăti vadul prin care pot trece către lumina mult dorită. Spiritul călcării de drept, al însușirii nelegiuite de averi străine a învins. M'au expropriat oameni cari n'au măcar proprietatea unei culturi și unei conștiințe... Au cumpărat cu moștenirea mea dreptul de a-i alege țeranii nepricepuți, cari li mulțămesc ca și cum averea lor ar fi fost aceia pe care au jefit-o... Se fac cliitorii bisericilor ridicate cu bani străini prin munca altora... Și nu mă doare că mi-au luat aceste cîmpii

ce nu-mi zic nimica în bogata lor monotonie peste care trece furia crivăului și apasă blăstămul arșițelor nesuferite, zguduindu-mi ființa și răpind orice echilibru unui neam la voia puterilor mărețe, dar tot așa de nemilostive. Nu mă doare de pădurea neorînduită plină de putregaiuri năruite pe cărări. Nu mă doare de livada, de grădina pe care n'am nici de ce, nici cu ce le căuta. Nu mă doare de biserica bizară care-și farmă cărămizile fără stil, nici de înșirarea de odăi fără noimă pe care indigenii ăștia o numesc Curte. Mă doare că sînt ținut aice, că sînt robii neputinții și urîtului (privește tabloul). Iată unde-mi pierd vremea. Pe malurile Mării Nordului, pe coasta Atlanticului măreț, în fața Mediteranei albastre se trezise în mine un om care aici moare.. Moare încet, moare miserabil, fără să-l înțeleagă, să-l simtă, să-l plîngă cineva.. Cînd mă uit la ce mîzgălesc astăzi.. Ah, scîrbă! (izbește cu piciorul pinza, cara cade. La zgomot intră Vanda).

SCENA III-a

TROTUȘAN — VANDA

Vanda

Mă iartă. S'a stricat ceva ?

Trotușan

Nu, nimic, pînza mea a căzut.

Vanda

S'a stricat... Frumos tablou! E fata lui Vasile grădinarul.

Trotușan (nerăbdător)

Nu e nimeni și nu e nimic. Fata o fi sămănînd, că asta o învață oricine, dar nu e tabloul. D-ta, care ai mai văzut și alte țeri și alffel de oameni, nu bagi de samă. (aruncă pinza mai departe.) Nu face să mai vorbim. Eu am fost un pictor... Am fost.. Și am fost un om...

Vanda

Asta e o vorbă mare. Să fii om e greu, dar, îndată ce ai fost, ești și mai departe. E greu până ai ajuns acolo...

Trotușan

Și cine ești d-ta de-mi vorbești așa ?

Vanda

Cine am fost și înaintea, dar poate nu m'au cunoscut unii și alții. N'au vrut să mă cunoască. Dar eu nu mă îmbulzesc... La noi, fiindcă ai vorbit de țara mea, nu e obiceiul. Simți că nu-i plăci cuiva, te dai în lături. Poți să trăiești așa o viață lângă dînsul... Și poate crezi că i-ai putea fi de folos. Dar fiecare cu chibzuiala lui...

Trotușan (răutăcios)

Totdeauna ai simțit d-ta că ești neplăcută în casa asta ?

Vanda

D-ta vrei să mă insulti ?

Trotușan

Întîia oară cînd vorbim mai mult, ar fi urît din partea mea...

Vanda

Nu, eu te întreb foarte serios dacă ți-a stat în gînd să fii nedrept și crud cu mine, cu o femeie, și poate cu una căreia casa asta-i datorește ceva ?

Trotușan

Cum n'am de făcut mărturisiri, așa nu le cer nimănui. Fiecare cu conștiința lui.

Vanda

Ești d-ta așa de sigur de conștiința d-tale ? Și cu ce drept vorbești de conștiința mea ? Ori crezi că-mi dai o pîne ? Și aici se plătește așa de scump pînea, în țara unde o mîncă toți netrebnicii ?

Trotușan

Mă rog ?

Vanda

Zic foarte hotărît, și știu ce zic. Toți netrebnicii. Ceilalți

o muncesc greu, și încă mai greu o mănîncă. Dar toți leneșii, toți neocupații, toți feciorii... (se oprește).

Trotușan

Toți feciorii de bani gata ai vrut să zici... Așa ca mine, nu ?

Vanda

Fiindcă întrebii așa, ei bine, voiu zice, fără să cred că insult: da, (apăsă). Și feciorii de bani gata. Eu, cînd ating pe un om și mi se cere socoteală, tinere domnule dragă, nu mă sfiesc să spun până la capăt, întreg și deslușit.

Trotușan

Și atunci, la rîndul, mieu, ca să nu socoți și mai departe că sînt un laș, îți spun tot așa de deslușit că în această casă au fost zile cînd te simțiai mai bine...

Vanda

Adecă ?

Trotușan

În zilele tatălui meu (o clipă de tăcere).

Vanda

Ei bine, fiindcă d-ta sîrînești, fiindcă d-ta, potrivit-te clevetirilor nemernice, trezești din groapă morți pe cari...

Trotușan

Pe cari i-ai iubit..

Vanda

Pe cari i-am iertat, domnule. Stăi să vorbim. Dar să stai până la capăt.. (tare). Cînd ți-ai îngăduit să te amesteci în ce nu te privește, da, nu te privește, viața unui om, a unei femei, în ce s'a petrecut cu bietul ei trup, cu sufletul ei sărmanul, nu-ți e îngăduit să pleci. Mie-mi face rău, te asigur, — o, cît de rău! —, d-tale-ți va face bine. D-tale, care ești un om bolnav.

Trotușan

Crezi ?

Vanda

Cum, cred? Sînt sigură. Fiind-că, altfel, ai fi o canalie...

Troțușan (se ridică)

Asta o spui în casa...

Vanda

În casa cui? În casa mortului ieri, în casa celui dintăiu cumpărător, care-ți va da mîni bani ca să pleci în lume.. În casa unde d-ta ești un trecător și un străin... În casa care e mai mult a mea, da, înțelegi, a mea, decît a d-tale. Fiindcă eu am umplut-o, fiindcă eu am muncit în ea. Fiindcă eu, — am iubit-o.

Troțușan

Asta aș vrea s'o aflu...

Vanda (poruncitor)

Vei ști-o până la capăt... Dacă ești un om de onoare ca în țerile de unde vii și unde ai sete să te duci, ori de au nevoie de d-ta ori de nu, apoi ascultă. D-ta ce crezi de tatăl d-tale? Ce om era?

Troțușan

Ce întrebări!

Vanda

Lasă-mă să urmez! Ce om era? Taci! Îți răspund eu. Era, cum nu ești încă d-ta, un om serios și tare. Dar era un om rău, nedrept și crud. Era un om pentru care alt om n'avea suflet. N'avea suflet pentru nimeni, iar trup avea numai pentru el.

Troțușan (visător)

Proprietar de moșie... Că doar cum vrei d-ta să fie altfel? Aici? Acum? Cu acești oameni? Cu ei? Păcat!

Vanda

Ăștia sînt oameni sfinți, tinere. Dacă d-ta te-ai duce în cimitir, te-ai duce desculț pe zăpadă, și ai plînge o zi și o

noapte la fiecare cruce de lemn putredă pe mormîntul unui mucenic, tot n'ai plăti toată datoria pe care neamul d-tale o are față de dînșii.

Trotușan

D-ta vorbești frumos. Ai dreptate, ori ba, nu știu...

Vanda

Încă nu știi...

Trotușan

Dar vorbești frumos. Să fi știut asta, te poftiam de mult. Mi-ar fi trecut de urît. Așa oameni îmi trebuie...

Vanda

Îți trebuie? A, îți trebuie? Așa gîndești d-ta, așa gîndia el. Ce-i trebuie, și alît. Pămînt, lucru, vită, om, tot una. Îi trebuie, își iea. Voie nu-și cere dela nimeni. De oameni nu-i pasă. În -Dumnezeu nu crede decît cînd Dumnezeu îi trebuie. Și, iată (răspicat), i-a trebuit și de mine.

Trotușan

O știam de mult. O știe toată lumea. Și ăsta de pe cîmp, bărbatul d-tale, și el ar trebui s'o știe.

Vanda

Du-te și i-o spune. Spune-i-o, dacă vei mai avea obrazul, după ce mi'i asculta.

Trotușan

Să vedem.

Vanda

Fiindcă poate fi interesant, așa-i? Că tot ți-e urît. Tata d-tale nu suferia de boala asta. El avea de lucru, de dimineață până în seară. Și patima fierbea într'însul. Și ce știam eu în ce casă calc, la ce fel de om vin? Mi s'a spus; un bătrîn singur, bolnav, avînd nevoie de îngrijire... La noi atîtea fete cinstite, și care rămîn cinstite, își cîștigă o pîne alergînd la suferința unui om în vrîstă pe care soarta l-a lipsit de soția moartă,

de fiul fără iubire pentru dînsul... Și astfel mi-am lăsat pe ai miei, oameni săraci și cari aveau nevoie de banul ostenelilor mele. Și cu încredere în viață, cu siguranța în bine și în frumos a celor douăzeci de ani, am venit aici... L-am găsit prăpădit. Abia-și trăgea sufletul. Se plîngea, și 'plîngea. Te chema pe d-ta, într'una, în mijlocul durerilor celor mai mari. D-ta nu știi cît te-a chemat.

Troțușan (mișcat)

De ce nu mi-a scris? De ce nu m'a adus înapoi?

Vanda

Ți-am spus că el era un om serios, și tare. Nu se înjosia înaintea nimănui. Înaintea fiului său era s'o facă? Te-ai dus, și-ai prelungit până la nesfîrșit anii de studiu, fără a isprăvi, fără a voi să isprăvești, nimic. Omul a înțeles. Nu-ți era de dînsul, și a tăcut. A făcut atunci, cum a tăcut pe urmă, cum a tăcut până la sfîrșit, până a murit tăcînd!..

Troțușan

Vrei să mergi deci până la capăt?

Vanda

Ai cerut-o. Și, vezi, eu, străina, eu, care n'aveam nicio datorie față de el decît aceia, așa de mare, pe care o avem toți față de aproapele nostru care suferă, eu l-am pus pe picioare. L-am însănătoșit. L-am dat încă cinci ani de viață lui, cinci ani de fericire d-tale.

Troțușan

Iar el?

Vanda

El, cînd s'a simțit zdravăn, cînd s'a văzut om întreg, cînd întăia oară a putut să-mi privească în ochi fără o scînteie de durere, el crezi că mi-a mulțămît? Doar era om din neamul d-voastră, doar era tatăl d-tale. Îi trebuise... Îi trebuise ca îngrijitoare pentru sănătate, îi trebuiau acuma altfel. Și aici, în odaia aceia de acolo, unde veghiasem atîtea nopți nedormită la căpățîiul lui, și-a bătut joc de mine...

Trotușan

Oribil!

Vanda

Așa e? Oribil! La d-ta simțul estelic reacționează, așteptînd cel moral, pe care așa voi vă-l trezesc. De sigur, e oribil.

Trotușan

Și d-ta?

Vanda

Mă întrebi de ce nu m'am dus să mă plîng? De ce n'am cerut sprijinul celor cari aveau datoria să mă apere? De ce n'am pretins reparație, dacă poate fi vorba de reparație? De ce n'am făcut, cum se zice pe aici: scandal? De ce am rămas pentru ca după crima tatălui să aud, în legătură cu crima însăși, insultele fiului?

Iată de ce. Întăiu fiindcă-mi era rușine: rușine de mine, rușine de el pentru cît bine avuse dela mine. Și astfel am fugit de el, o săptămîină, o lună. Pe urmă, ce să-ți spun? ne-a prins viața din nou! El însă nu s'a mai apropiat de mine. Iar ce ai moștenit d-ta, ar fi de mult în mîna creditorilor, dacă n'aș fi fost eu să-l apăr. Eu și omul acela de care-ți rîdeai și care mi-a ajuns soț, ca să fie împreună cu mine păstrătorul unei averi pe care amîndoi o știam bine cum a fost agonisilă.

Trotușan

Dar bine, pe d-ta, cea jignită așa de crud, ce te-a ținut aici?

Vanda

Ce m'a ținut? Ți-o spun, și sînt mîndră că ți-o pot spune. M'a ținut mila de munca mea și dragostea de oamenii aceștia. Se pare că tot nu înțelegi... Nu mă mir. Mai sînt oameni cari cred că se înțelege cu capul. Nu, cu inima se înțelege. Și am văzut aice oameni așa de frumoși, chiar dacă nu-i poți zugrăvi d-ta ca pe drăguța aceia de față, gonită

de d-ta, de a trecut pe lângă mine cu patru șiroaie de lacrimi pe obraji...

Trotușan (foarte mișcat).

Ți se pare d-tale!

Vanda

Că, dacă nu poți zugrăvi, poți măcar vedea. Și urmez: Niște oameni așa de cinstiți, așa de muncitori! I-am văzut așa de nenorociți, fără nicio vină din partea lor, printr'o fatalitate teribilă, care-i apasă, îi strivește din neam în neam, încît nu m'am putut despărți de ei. Că în sama cui îl lăsam? A preotului? Un vrăjitor lacom de bani! A învățătorului? Cu teoriile lui democratice nu se mîntuie lumea! A cui îi stoarce? A cui îi bate? A tatălui d-tale, proprietarul lor? Al lor? da, al cărnii lor, bărbați și femei laolaltă? Noi, femeile, mai ales cele din Apus, sîntem învățate a crede într'o misiune care pretinde o jertfă, cu cît mai grea, cu atît mai sfîntă. Venisem la durerea fizică a unuia, am rămas la durerea de tot felul a sătenilor din patru sate. Și tot ce vezi aici, în cîțiva ani de zile a făcut bărbatul meu, adecă, o spun fără sfială, eu am făcut. Și țara mea e unde sînt ostenele mele.

Trotușan

De ce nu ne-am cunoscut mai înnainte? D-ta răstorni în sufletul meu o lume.

Vanda

Aș fi bucuroasă, fiindcă s'ar putea clădi alta, aceia care trebuie aici. Știi d-ta de ce nu puteai zugrăvi pe Florica fata lui Vasile grădinarul? Fiindcă n'aveai față de dînsa simțirea pe care un om trebuie s'o aibă față de alt om. Fiindcă-ți lipsia iubirea. Fiindcă nimic nu se poate face cu mîndrie și cu despreț. Fă-te numai a-ți schimba sufletul. Așa, pușintel., cît trebuie ca să înțelegi și cît trebuie ca să crezi. Să vezi atunci cum meșteșugul vine de la sine. Vrei se fii pictor?

Trotușan

Am vrut, și vreau.

Vanda

Eu îți arăt cum poți fi mai mult decît atîta, un om. Un om la locul d-tale, pentru datoria d-tale, fiindcă altfel nu poți fi om. La locul d-tale aici, cu ăștia.

Trotușan

Dar eu nu mai am moșia. E a lor. Au vrut-o, o au. Bani nu-i am eu, dar ei au moșia. Și mă urăsc. D-ta știi că mă urăsc.

Vanda

I-ai iubit d-ta vre-odată ?

Trotușan

Ești rea, de și vorbești împotriva celor răi.

Vanda

Sînt rea cu ce e rău în d-ta..., cu ce este rău încă. Dar, dacă ei te urăsc, oare e vina lor? Și, întru cît nu e vina d-tale, nu sînt alții poate, cari, pentru folosul lor, au rupt legături ce au fost odinioară și pe care nimic nu le poate înlocui?

Trotușan

Cine să fie aceia ?

Vanda

Ți-i arăt 'eu. Mîne la patru, au adunarea obștii de exploatare. Să fii și d-ta în grădină. Te duc de unde poți vedea și auzi. Pe urmă vei înțelege și, dacă vei înțelege, vei putea hotărî unde sînt cărările d-tale.

Trotușan

Primesc.

(CORTINA)

ACTUL AL III-lea

SCENA I-a

IONIȚĂ COCIORBĂ circiumarul. Contabilul LELESCU.

Ioniță

Vorba e : mă primiți pe mine ?

Lelescu

Să vezi, eu te-aș primi. Și te-ar primi și președintele. Dar sînt ceilalți. Ei nu vor.

Ioniță

Va s'zică ăia se încurcă de mine...

Lelescu

Nu de d-ta ca om, că, știi, noi te prețuim...

Ioniță

Prețuim, prețuim, cum de nu ! Și mai aveți și ceva nevoie de mine. Că de omul sărac nu-i pasă nimănui. Știu de cînd eram așa. Să fi făcut ploaie și vreme bună, ca vrăjitorii, cînd avea nevoie satul, și cine se uita la mine ? Acuma însă am strîns și eu, și mă simt. Și mă simt și alții. Mă simțiți și d-ta la nevoie, ha ? Nu, nu te supăra, că nu e vorba de lucru necinstit, cum zice învățătorul, căruia de multă cinste îi curg ferfenițele... (șiret) Mare dobitoc, e ! cu tiorile lui, că afită lucru face... Tiorie, nebunie curată : nu se ține omul cu tiorie... Omul nu bea la mine tiorie, și eu nu-i fac tiorie la socoteală, de unde iese banii... Mă întorc la vorba mea, e lucru cinstit... Pune banca, pune obștea, pun eu... De ce nu mă primiți ?...

Lelescu

Ce mai încoace și 'ncolo? Iaca se tem de d-ta...

Ioniță

Că ce li fac eu? Aduc bani și aduc minte. Mai multă minte decît popa și învățătorul și primarul și...

Lelescu

Poate și eu.

Ioniță

D-ta, nu. Orice om vorbește cu mine și, înțelegi d-ta, avem interes împreună, acela are minte, trebuie să aibă minte... Altfel pierdem vremea... Și eu, dacă aș fi pierdut-o, n'aveam acuma atîția bani de să vă cumpăr pe toți... Adecă, înțelegi, să vă cumpăr cinstit... Că eu lucruri necinstite nu fac.

Lelescu

Mie-mi spui, domnule Cociorbă?

Cociorbă

Măgarul! Adecă, să mă ierți, nene Matache, că ne cunoaștem... Da', încă odată să nu ni uităm vorba, eu aduc, va s'zică, și capital și minte... Minte cu spor, domnule, nu ca la învățător minte cu pagubă, că n'are cu ce se coperi, așa cum au ajuns lefile acuma, de trebuie să-i aducă mîncare băieții.. Voi ați făcut ce-ați făcut cu sfaturile voastre, ca la Troțchi, domnule, ca la comuniști...

Lelescu

Cetești, d-le Cociorbă... Nu, nu, că bine faci...

Ioniță

Sigur că cetelesc... Îmi fac și eu o pomană cu ăia de scriu... Că, de-ar fi numai oameni ca d-voastră,—adecă pe d-ta te-aș scoate pușintel de-oparte, că, precum văd, începi a te da la brazdă, a înțelege; ai viitor, tinere, se alege om din d-ta; să nu te aperi, că așa e bine, —, de-ar fi, zic eu, numai oameni ca d-voastră, ar muri ăia, săracii, de foame cu scriptura

lor... Dar, oiu fi cetind eu gazete ori ba, voi ați dat-o de mal... Aveți datorii și nu știți cu ce să le plătiți... V'ați făcut casă de cetire, bibliotecă, ați vrut să-mi luați deverul de la cârciumă, ca niște proști ce sînteți, să sărăciți comuna de venituri, că de la bibliotecă nu iea comuna nimic, dar de la mine iea... Și iea și primarul, măcar în băutură... Și, acuma, ce faceți?

Lelescu

Mie ce-mi este? Eu de aici nu sînt.. Interes n'am. M'au adus la lucru, am venit... Au pus bani, i-am însemnat... Au cîștigat, cît or fi cîștigat, am însemnat... Au pierdut bani, cît au pierdut, am însemnat... Noi sîntem contabili... Ori la ei, ori la d-ta, ori aiurea... Ni facem meseria pe care am învățat-o... Mai mult nu ni se poate cere... Consiliul de administrație hotărăște, el are răspunderea, pe el îl judecă lumea... Eu, cînd s'o mîntui, mă duc!... Este cerere destulă.

Ioniță

Cu învățătorul nu te-ai înjeles?

Lelescu

Mie nu-mi plac oamenii de aștia cu închipuiri. Dar, dacă au vrut să-l asculte, treaba lor... Pe dînsul l-au ascultat, s'or descurca pe urmă cu dînsul.. Eu nu-l pot schimba..

Ioniță

Dar, să te întreb eu, până se adună ăia, crezi d-ta că numai închipuirile-l mîină pe dînsul?... E? Ori mai e ceva? Așa puțintică politică... Nu multă, așa o lecuță... Ca apa în vin...

Lelescu

Ori ca vinul în apă...

Ioniță

Taci, nepricopsitul.. Nu l-ai auzit d-ta cum vorbește cu oamenii despre guvern, despre miniștri, despre deputatul nostru, care s'a ales cum s'a ales, adecă: cum l-am ales noi... Nu știi d-ta cum li sucește capetele cu făgăduieli de lucruri care nu sînt și nu pot să fie... Că, de, ce vrei d-ta, lumea

este cum este, nu cum o vrea el și poate am vroi și noi, chiar dacă am sărăci de pe urma ei.. El vrea ceva pentru dînsul, cum, mai la urmă, vrem fiecare pentru noi ceva, cît mai mult... Cum s'a ales ăl de la Priboieni, s'o fi gîndind el, de ce nu m'aș alege și eu?... Că așa merge vremea acuma: cine are gură mai mare și spune prostii mai multe... Un om ca d-ta nu se alege, și nici unul ca mine, și nici unul ca proprietarul...

Lelescu

Pe acela Dumnezeu să-l ierte!

Ioniță

Că zău așa... Nu-l vezi cum stă ca mortul între vii... Chiamă fetele la dînsul să le zugrăvească... și ele iese cu ochii plîși... N'or fi vrînd... Că, despre dînsul, se vede-a călca și el în urmele lui tată-său, care cu de-al de astea ajunsese de a trebuit să-l mîntuie intendentul și cu Vanda...

Lelescu

Aceia e femeie...

Ioniță

N'am ce zice: e... Cu aceia nu m'aș încumeta la luptă... Așa un suflet de om străin și, de cîte ori mi-a ieșit în cale, a trebuit să mă dau în lături.. Eu, mă, un om ca mine... Afurisită femeie! N'o fi stînd oare și acuma împotriva, cînd vreau să vă scap de la peire?

Lelescu

Până acuma nu se simte... Stă închisă în casă de cînd a venit proprietarul... Nu vede pe nimeni, nu se vede nici cu dînsul.. Ce-o fi de-acuma?

Ioniță

Ce-o fi de-acuma... Că, vezi, eu simt ceva despre moșia asta, pe care, ce să ne ascundem, frate? eu o vreau, moșia asta. Pentrucă, ceilalți n'au știut-o gospodări, și e păcat, de pămînt, de loc, de oameni, de cîștig... Dar nici lucrul ăsta

nu se alege fără dînsa... Nu se lasă ea... Și de aceia ar trebui răpede un asalt... Uite azi, cînd îi strîng cu polițele... Cînd n'au unde da să scape.. Cînd li e funia la par... (aprints) Aju-tă-mă și d-ta, că eu știu răsplăti... Nu-ți zic mai mult... Înțelegi...

Lelescu

Aș vrea ceva scris...

Ioniță

Suta de mii ți-o dau, domnule, și haide să și scriem, dacă vrei... Până nu se adună oamenii, că, iată, încep să vie... Dar vorba noastră e vorbă... Îndatorirea d-tale nu se poate scrie la zăpisul meu..

Lelescu

Mi-l dai cînd ajungi la gîndul d-tale. Așa e bine ?

Cociorbă

Bine. (Trece într'o odaie alături.)

SCENA II-a

PREȘEDINTELE BĂNCII ȘI OBȘTI, MEMBRII, ÎNVĂȚĂTORUL, PREOTUL
(se adună)

Marin

Și, va să zică, merge rău...

Ion

Se vede, așa spun toți... Ni se cere plata polițelor, și n'avem de unde... Cei vinovați să răspundă!

Voinea

Și or răspunde... Că e la mijloc agonisita noastră... Cît am muncit până am strîns-o... Cu cîte noduri am păzit-o... Cu ce dor am așteptat pămîntul... Cu ce sete i-am început lucrul... Credeam să vie și pentru noi altă vreme, să se fi răscumpărat păcatele părinților, cari pe semne că au fost cei mai răi oameni de pe lume, de trebuie să plătim atîta vreme pentru dînșii... Ne-am sfătuit, ne-am înțeles, ni-am făcut

obștea.. Și-acuma, uită-te, ne scoate la covrigi.. An rău, roadă pușină, vînzare proastă, nu-l ierte Dumnezeu pe cine a făcut-o, iar acuma ni cer bani, bani peșin, îndată, ca niște păgîni.. Bani?, și de unde..

Marin

Or da ăi de i-au mîncat..

Ion

Li-om lua din avutul lor..

Constantin

Dar bine, frașilor, de unde să-i luăm? De la învățător, de la contabil, de la lepra de contabil? Că ei au leafa lor, pe care-o dăm noi, și pălăria lor, pe care n'o cumpără nimeni.. Cu asta plătim?

Marin

Și de ce ne-o fi strîngînd așa de nemilostiv?

SCENA III-a

ACELAȘI, LELESCU

Lelescu

De ce ne strînge? Întrebați pe d. învățător și politica d-sale?

Podoabă

Politica mea? Dar e politica d-voastră. Politica țeranilor. Lupta contra oligarhiei, care ne-a prădat din veac în veac, de la întemeierea Principatelor și până acuma, dar mai ales de cînd cu falșul constituționalism, care a însemnat spoliarea legală a poporului, cu asentimentul tacit al falșilor săi reprezentanți din Adunările legiuitoare.. Din politica mea? Dar eu n'am făcut decît să mă sacrific pentru ca drepturile clasei căreia n'am închinat, fiindcă eu însumi am răsărit din mijlocul ei și-i cunosc nevoile și aspirațiile, să fie apărute împotriva acelorora cari le-au încălcat și astăzi încă, supt masca ipocrisiei, încearcă să le mai încalce, de și răbdarea noastră, a tuturor, e la capăt..

Marin

Am auzit destul vorbele astea, domnule : cu dînsele ni s'a risipit avutul.. Cu planurile d-tale cele mari, cu ce ai întemeiat d-ta din banul nostru, cu gospodăria d-tale, a agronomului..

Agronomul

Asta nu vă dau dreptul s'o spuneți. În politica d-sale eu nu mă amestec. Din potrivă, o combat. D-lui mă socoate, ca mulți învățători, om al guvernului. Eu însă, da, sînt omul acelor cari m'au numit..

Vlad

Rău ai făcut.. Nu ni trebuie !

Vasile

Știm noi să ne gospodărim. Neam de neamul nostru tot pămîntul ista l-au lucrat..

Vlad

N'o să căutăm în cărți cum să ni prefacem munca, precum n'o să ni se spuie în cărți cum să ni căutăm de casele noastre, de neveste și de copii... Să ne mai slăbească și ăsta cu planurile lui..

Agronomul

Planurile mele sînt primite de comisia regională. Le-am aplicat la lotul științific de cultură intensivă care ni s'a dat, și am făcut experiența. Țarina asta poate da mult mai mult, sînt gata s'o dovedesc metodic. Dacă au greșit înaintașii d-voastră, nu e un motiv ca să greșiți și d-voastră. Dacă voiți să rămîneți în barbarie, eu nu vă pot ajuta și nici nu vă pot îngădui. Statul e hotărît să prefacă modern economia rurală a acestei țeri înapoiate...

Ion

Să se prefacă mai bine pe dînsul ! Să nu ni ceară bani peste puteri... Să nu stoarcă rădăcina în credința că floarea o să fie mai frumoasă și rodul mai bun..

Marin

Să nu ni mai trimeată trîntori!

Constantin

Să nu ne mai învețe, că știm noi mai bine decît dînsul

Voinea

Să nu părăduiască averea copiilor noștri!

Glasuri

Nu mai vrem, nu! Destul!

Alte glasuri

Jos cu politica! Afară agronomul!

Președintele

Așa nu se poate. Aici nu e loc de ceartă. N'o să aprindeți țara de aici, din Voinești. Mai potoliți-vă. Vă spun eu, om bătrîn, că nu merge așa..

Primarul

Nu merge. Guvernul v'a vrut și v'a făcut tot binele. Ce v'a făgăduit la alegeri s'a îndeplinit. Sînteți stăpîni pe moșiile d-voastră cele vechi. Țara cu voi se ține. N'avem cum mulțăm binefăcătorilor noștri.

Constantin

Da, că dintr'al lor au dat...

Voinea

Ți-i ușor d-tale s'o spui, primarule, care, din desertor ce erai, ai fost pus în capul nostru...

Primarul

D-ta, d-ta să taci. (se aruncă la el)

Ion

Nu tăcem nici noi.. Ce primar ești? Primar la cine te-a vrut.. Noi nu te-am ales... Nu te-am vrut... Nu te vrem...

Glasuri

Nu, nu!

Primarul

Eu chem jandarmii. Arăt la telefon că v'ați răsculat. O să vă împuște ca pe câini..

Președintele

Ci iasă dracul din voi! Doar aici e adunare. De nu vă sîmpărați, mă duc... Vie jandarmii să vă împace, vie receptorul să vă vîndă! Încă odată, tăceți, vă așezați..

Glasuri

Că a cui e vina?

Președintele

A cui o fi! Că a mea nu-i! Ci luați-vă locurile. (Sună din clopotel) Deschid ședința. D. contabil să ni spuie cum stăm. Și mai ales cum ne putem îndrepta. Că doar l-am chemat și l-am plătit pentru una. Dar nu mai puțin, să ne creadă, d-lui și pentru cealaltă.

Lelescu

Situația e netedă, și v'o pot spune foarte lesne. Recolta a fost rea: vînzarea acopere abia cheltuielile ce le-am făcut. Avem cu ce ni lua sămînța pe anul viitor. Noroc că brațele sînteți d-voastră. (cu ironie cătră agronom) Priceperea este la d-lui, cum (arătînd cătră învățător), dacă ar fi fost cîștig, era gata dumnealui să-l întrebuițeze după gîndurile d-sale, — pentru folosul tuturor, neapărat, și pentru stîrpirea oligarhiei. Mai rău decît toate e că ni se cere împrumutul..

Podoabă

Să cerem prelungirea. Dacă n'avem de unde..

Lelescu

Dacă n'am fi cheltuit anul trecut..

Podoabă

Trebuia... Ori crezi dumneata că oamenii puteau să rămîie ca pe vremea veche, cînd un sistem nenorocit tindea la îndobitocirea lor, ca să fie uneltele supuse..

Lelescu

Ale oligarhiei...

Podoabă

Da, ale oligarhiei... Temeiul țerii era într'înșii... A lor era munca, a lor era jertfa, dreptul al lor. De unde răsăriseră toți suprapușii aceia cari nu puneau mîna pe nimic și se scaldau în toate bunurile lumii? Ce vînt îl bătuse pe locurile acestea? Adunătură de Fanarioși...

Lelescu

Te rog să te oprești. Știm ce vine mai departe.

Agronomul

Și ei știu. Acuma, mulțămită guvernului, s'a făcut dreptatea întregă, definitivă. Dumnealor știu...

Vlad

Știm și nu prea, dragă domnule... Mai ales nu prea știu alții de aiurea, la cari nu s'a făcut împărțeala... Și prețul e scump, domnule, și n'avem vite...

Voinea

N'avem nici unelte... Că înainte le mai împrumutam... Aveam de unde... Acuma le-a vîndut ciocoiul...

Marin

Cel bătrîn... Că ăsta nici nu-l vedem, nici nu-l știm... N'a făcut niciun rău... Parcă nici nu l-a născut maică-sa...

Voinea

N'avem bani, domnule... Guvernul nu dă... Și doar am fost la războiu... în tranșee, cu dumnealui Guvernul... Parcă-l văd, stătea lîngă noi și mîncea mămăliga noastră... Ce mămăligă!... Vai de mașele noastre...

Președintele

Să lăsăm, fraților... Acum a făcut fiecare ce-a putut...

Glasuri

Nu. Nu! Și ce-a putut, ce-a crezut...

Glasuri

Ce-a vrut...

Președintele

Să zicem: ce-a vrut... Vorba e că noi nu ne-am strîns ca să vorbim așa de-a surda, care ce dureri are și, mai la urmă, ce dureri am avut și avem cu toții, că atunci nu ne înfilnim o viață întregă... Ci avem în sarcina noastră o datorie... Datoria ni se cere... Și n'avem cu ce-o plăti... Asta e chestia... Cine știe ceva, să spuie... Dar să fie lucru de folos...

Lelescu

Eu amintesc că n'am nicio vină. N'am spus eu să închidem atîta bănet în casa de sfat a dumisale, a d-nului învățător... Ce-a ieșit de-acolo?... Nu se adună lumea degeaba într'odaie pustie... Cărțile nu le cetește nimeni... Păcat de bani!... Așa, cu lucruri de astea, ba pentru politica unuia, ba pentru a altuia, putem risipi orice am cîștiga...

Agronomul

Mai ales să nu ne amestecăm în politică... Ori facem politica Guvernului, o spun limpede...

Podoabă

A Guvernului care a dat pămîntul odată pentru totdeauna, ca să rămîie nestrămutat... Și noi știm asta, numai cît...

Președintele

Numai cît nu sîntem la cislă aici...

Podoabă

Dar putem spune că, dacă am dat de mal, e din cauza sistemelor nesăbuite, cum nu s'au mai pomenit pe aici, ce se pun pe capul bieților oameni, cari numai de asta n'au nevoie. Cine are ideia, meargă la lotul de experiențe, pămînt furat de la nevoile țeranului pentru a se da la trîntorii teoretici. Acolo pe sama lui să-și facă încercările. Iar pe ăștia, sărmanii, să-i lase în pace, cu nevoile lor, care-s destule. Că nu i-or învăța toți copiii cum se face plugăria...

Marin (face cu cotul vecinului său)

Aici zice bine învățătorul... Sîntem cam bătrîni ca să învățăm toate alea...

Voinea

Și mai ales e bătrîn rostul nostru pe aici, dăinuirea noastră...

Președintele

Atunci d-voastră certăși-vă, dacă vă este voia. Despre partea mea, ca om în vrîstă și cu oarecare pricepere, vă pot spune și eu că n'aș fi cheluit banii tuturoră pentru politica unuia singur...

Învățătorul

Mă rog...

Președintele

Te rog eu pe dumneata... Chiar dacă se spune că o face în folosul tuturoră... Așa zicem cu toții cînd voim să facem ceva pe sama altuia... Tot așa n'aș fi căutat să fac pe oamenii de aici să fie așa de-odată ca oamenii de aiurea, fiindcă locul de aici rămîne tot locul de aici, și atuncea tot nimica n'am făcut... Poate aș fi făcut socotelile mai cu trageră de inimă decît alții și, dacă era primejdie, aș fi spus-o mai din vreme... Dar, fiindcă am ajuns aici, tot cel cu socotelile ni poate da sfaturile d'intăiu...

Lelescu

Îl vrei, îl dau. Este aici un om pe care unii dintre d-voastră nu l-ași cunoscut. Pe care-l faceți cămătar cînd vă vine în ajutor, cu cîștigul lui, ca orice om, că altfel la cine v'ați duce? La altul mai sărac, de sigur nu. La altul bogat, dar unde e acela? E de aici. Îl cunoașteți cu toții. Dintre d-voastră s'a născut. Părinții lui aici au murit. Averea lui rostul, lui aici sînt. Nici nu se gîndește să se așeze aiurea. După dînsul poate și copiii lui aici vor rămînea și vă vor fi de folos. E domnu' Ionișă.

Glasuri (cu accentuări deosebite)

Ionijă cîrciumarul..

Preotul

Care-mi iea credincioşii Dumineca de la biserică.

Vlad

Ce ţi-i iea, părinte? Care vrea merge la biserică, iar care nu, ce-ţi e Sfinţiei Tale dacă se duce aiurea?

Dumitru

E şi el un om ca oricare altul. Cîştigă şi el cu meşteşugul lui.

Podoabă

Dar atîta a mai rămas: să-l aducem şi pe dînsul... Cît sînge mai aveţi, să-l sugă lipitoarea... De aici s'a ridicat, dar cui i-a folosit?... Lui şi copiilor lui... Sătenii şi-au pierdut la dînsul, pentru băutura lui otrăvită, nu numai banii puşi la o parte, dar, adăugîndu-se blăstămul cametei, şi atîtea pămînturi care sînt ale lui. Ori nu e drept, Manole? Nu e drept, Iordache? Nu e drept, moş Ioane?

Glasuri

Ba e drept.. E drept! Nu ni trebuie! Nu ni trebuie!

Preşedintele

Acuma eu văd că unora li place, altora nu. Eu zic, să vie domnu' Ionijă singur şi să se isplice. Pe urmă om vedea...

Lelescu

Dumnealui, care vrea să vă ajute, e chiar în odaia de alături. Dacă doriţi..

Preşedintele

Să poftească, să vie!

SCENA a IV-a

ACEIAŞI. IONIŢĂ COCIORBĂ CÎRCIUMARUL

Cociorbă

D-voastră voiţi să mă ascultaţi?

Președintele

De ce întrebi?

Cociorbă

Fiindcă am auzit. Nu vă mirați. Nu e greu. Se aude de afară. Se vede că sînteți supărați.

Glasuri

Mai e vorbă?

Cociorbă

Și aveți de ce. Și pe mine. Și pe alții pe cari-i văd aici. Dar mai mult pe d-voastră.

Voinea

Dar, mă rog, de ce pe noi?

Cociorbă

Fiindcă v'ați luat după cei cu vorbe mari, iar pe cine vroia să vă fie cu adevărat folositor și putea, l-ați dat în lături

Podoabă

Și care ar fi, mă rog, acela?

Agronomul

Firește că nici d-ta, nici eu...

Preotul

Nici eu, de bună samă, fiindcă nu fac slujba la cîrciumă..

Cociorbă

Aia s'o lăsăm... Să ni facem slujba bine unde sîntem.

Preotul

Fie și la dracul...

Cociorbă

Cu acela nu mă bat eu, și nu se bate el. E în sama Sfinției Tale.

(Mulți rid).

Preotul

Iaca așa face de desvață oamenii de la biserică. Și acum vine să ne ajute.

Cociorbă

Mă rog, eu nu mă îndes. Dacă aveți d voastră alt mijloc ca să ieșiți din starea pe care dumnealui (arată la contabil) avea datoria să v'o arăte, și cred că v'a arătat-o, eu nu mă amestec. Iar, de îndesat, de ce m'aș îndesa? N'am eu rostul mieu, n'am eu averea mea, n'am eu cinstea mea?

Podoabă

Ce-a zis că are?

Agronomul

Cinstea dumisale...

Cociorbă

Cinstea mea, d-le. Că, mai la urmă, eu trăiesc cu banii miei. Nu mă plătește nimeni. Asta-i cinste. Oamenii mari se pleacă înaintea mea. Și, dacă nu-i vedeți d voastră, îi văd eu, când sîntem noi între patru ochi. Funcționar, cărturar, ce?, sărăcie! Are nevoie de altul? E robul lui. Eu nu sînt robul nimănu. (apăsat). Și cine are nevoie de mine, eu i-s stăpîn. Dar sînt gata, mă rog, să las să se înnece cine nu vrea să se prindă de pîrghia pe care i-o întind.

Președintele

Eu aș zice că d-ta, d-le Ioniță, pe care te știm om bogat, dar și cuminte, să nu superi oamenii pe cari ai vrea să-i ajuți. Că așa ni se spune: d-ta vrei să ne ajuți. Ei, buni om fi, răi om fi, ajută-ne. Ajută-ne cu ce poți, dar și cu ce putem primi noi. Arată-ni cum ne poți scoate de la strîmtoarea unde am ajuns.

Cociorbă

Eu nu vă port cu vorbele. Aveți o nevoie grabnică, vă dau și eu un mijloc grabnic ca să scăpați de dînsa. Am cu ce plăti datoria la bancă, o plătesc toată. Iar în schimb...

Agronomul

Aici e aici. Ascultați-l. În schimb...

Podoabă

Fără să fi vorbit d-ta, te cunoaștem...

Cociorbă

N'ai de unde mă cunoaște, că n'am făcut politică cu d-ta ca să răstorn țara, ca să desbrac oamenii de averea pe care au muncit-o și economisit-o...

(Mișcare la partizanii învățătorului).

Președintele

Să auzim, d-le Ioniță...

Cociorbă

Iaca mă auziți. D-voastră v'ați găsiț, va să zică, în stăpînirea unei averi de pămînt.. Unei averi mari.. Și averea mare e și grea, în orice ar fi cuprinsă. Ați căpătat-o, cum doriați de mult..

Agronomul

Ni-a dat-o Guvernul...

Ion

Mai taci, d-le: să-l ascultăm și pe d-lui. Nu tot cu Guvernul d-tale...

Cociorbă

Și n'ați știut ce să faceți.. Nu vă mîniați pe mine... Fiecare a avut gînduri bune, dar v'ați încurcat.. Credeți că aveți nevoie de bani.. Ei nu! cîți bani vi s'ar da, și s'or duce pe același drum.. Chiar de v'ar sfătui încă douăzeci de cărturari ca dumnealui.. D-voastră vă trebuie un om ..

Toți

Da, e adevărat... Un om.

Cociorbă

Și eu nu mă laud, dar sînt un om. Că de unde ar fi ieșit toată averea asta? Numai din vin, din țuică?...

Podoabă

Și din camătă...

Cociorbă

Ori din camătă, cum zici d-ta. Nu, d-le: din minte! Fie și din minte fără cărți.. Că văd eu ce iese din cărțile fără minte. (murmure).

Președintele

Și, cum ai d-ta minte, și eu nu zic: ba, ce ar cere dela noi mintea d-tale?

Cociorbă

Arenda. Arenda tuturor pământurilor. (Murmure tari). Nu pe mult, nu pe mult... Pe doi ani. Pe urmă vi le luați înapoi.. Le luați înapoi cu totul, și cu o învățătură mai mult.

Podoabă

Vedeți?

Agronomul

Dacă vine dumnealui, întâiu, mă duc eu... Dar se poate întâmpla să vă duceți d-voastră, dacă nu voiți să întrați într'o robie mai grea ca înaintea.

Lelescu

Numai că astea toate le hotărâsc dumnealor, nu d-voastră. Dumnealor au cuvânt..

Voinea

Noi la vremea arendașilor nu ne întoarcem..

Constantin

Sîntem sătui de dijmă. Să ni putrezească iar bucatele pe cîmp.. Să flămînzim cu porumbul la gură.. Să plîngem de mila agonisitei noastre..

Ion

Nu mai vrem Grec..

Vasile

Ba mai rău ca Grecul, că acela era om străin și nu știa obiceiul... Și-apoi lua ce putea și se ducea... Dar domnu' Ioniță ne cunoaște pe noi și rosturile noastre... Și rămîne el, și rămîn ai lui...

Glasuri

Nu putem... Mai bine să ne vîndă !

Cociorbă

Atunci mă iertați că v'am tulburat. Să vă vîndă ! (iese).

SCENA V-a

ACEIAȘI fără IONIȚĂ COCIORBĂ.

Dumitru

El s'a dus, dar, vorba e, cum rămînem ?

Ion

Eu nu vă pot da un sfat, dar o minte, da. Noi stăm rău, mai înainte de toate, pentru un lucru' la care nu ne gîndim niciodată. Și totuși acela este lucrul cel mare, care sigur că trebuie și fără care nu putem face nimic. Noi ni-am ieșit, fraților, din obiceiurile noastre, întâiu, și, al doilea, noi am rupt legătura care ne ținea împreună. Cei cari se îngrijesc de noi, și să li dea Dumnezeu bine pentru ce-au vrut, și, dacă au făcut ceva, și pentru ce-au făcut. Au uitat că noi nu sîntem pom care se samănă atunci, ci stejar vechiu, din rădăcini întinse. Acuma unele au mers bine, altele s'au oprit în piatră, multe s'au pierdut în nisip, de unde nu se poate trage nicio hrană. Și, ca pe orice copac bătrîn, s'a prins mușchiu și vîsc, și s'au făcut scorburi, și s'au prăsit viermi, și au venit pe urmă și ciocănătoare, ca dumnealui învățătorul (sătenii rîd) și i-au cules cu pliscul, dar iarăși nu e bine să străbată prea adînc în lemnul cel sănătos. Cine-i vrea binele, îl poate curăța, dar la rădăcini nu e bine să umble decît pentru un lucru: ca să-l aierisească, pe urmă știe el ce face. Ba mai sînt unii cari au văzut că-i cade frunza în toamnă și au crezut că-i bolnav, fără să-și dea sama că și el, șerantul, ca și stejarul, se odihnește pentru frunza de primăvară, și nu e bine să-i strici odihna, cît ai vrea să-i faci binele.

Glasuri

Zice bine moșul!

Altele

Erau și lucruri bune pe-atunci!

Altul

Nu ne băteam cu atîta sărăcie. Eram stăpîni, de și nu ni ziceam stăpîni...

Un glas răzleț

Nu toți boierii erau răi...

Președintele

Moșul a luat-o razna. Să-l mai lăsăm să vorbească?

Glasuri

Da, da, să-l lăsăm!

Ion

Al doilea, cum v'am spus, noi ne-am răzlețit unii de alții. Și am făcut rău, fiindcă azi sîntem grozav de slabi. Ne poartă și ne joacă cine vrea. Dar veți zice: avem bancă și am făcut obște. Bune lucruri. Dar, vedeți, pușintel să o scrîntim, și unde ajungem. Ne lega pe vremuri legătura sufletească. Ne lega și Biserica... Dar, vorba părintelui, nu prea călcați într'însa, ci vă duceți, și tineri și bătrîni ca mine, la domnu' Ioniță. Și oare de ce nu mergem? Nu că e mai rău omul acum decît era mai înainte... Că se gîndește numai la cîștigul și la plăcerea lui. Nu, fraților. Sînt atîția buni și acuma: sînt multe femei bune, dar sînt și bărbați. Copiii ar putea crește și ei oameni de treabă, că tot din osul cel vechiu sînt. Dar vezi că nu este pilda. Nu este un om pe care să-l știe toți că e mai mare, fără să-l fi făcut așa cei mari...

Podoabă

Autoritatea...

Ion

Eu nu știu cum se chiamă... Dar, cînd boierul de demult

călca pragul sfântului lăcaș, fiecare simția că e dator să facă astfel...

Glasuri

Acuma, mai e așa!

Ion

Nu mai e așa, și-i păcat.

SCENA VI-a

ACEIAȘI, TROTUȘAN.

Trotușan

Ba poate să fie așa... (uimire).

Costea

Cine e dumnealui, că nu-l cunosc?

Dumitru

Aș zice că boierașul cel tinăr..

Voinea

Iote d-ta.. El să fi fost.. Că a fost și la mine acuma o săptămână și a întreat de toate. Zicea că e știodent..

Podoabă

Ne-ați găsit, în sfârșit, d-le Trotușan ..

Trotușan

E mai adevărat de cum crezi d-ta. V'am găsit pe d-voastră cum erați, dar d-voastră ați găsit alt om decît acela pe care l-ați știut ori l-ați bănuț... D-le președinte, aș dori să spun și eu ceva, pentru cinstiții săteni, pe cari-i privesc ca pe frații miei..

Podoabă

Vă rog, de cînd?...

Trotușan

De cînd i-am cunoscut. Și cred : mai bine decît d-ta însuși.

Podoabă

Vi se pare...

Vlad

Vrem să-l auzim... Lasă-l d-ta! D-ta ai vorbit de-ajuns...

Trotușan

Nu, vi se pare, sînt sigur. Și iată de ce: d-ta vrei să-i prefaci pe d-lor după d-ta, eu vreau să mă prefac pe mine după dînșii... Nu, nu, nu mă întrerupe... *Eu* am dreptate. M'am încredințat greu, dar acuma sînt sigur. Vezi, d-le învățător, noi credem că sîntem puși ca să-i facem pe ei mai buni prin noi, pe cînd ei sînt aici ca să fim noi mai buni printr'înșii.

Glasure

I-auzi.. Știe să vorbească...

Trotușan

Da, da... Voiam să-i deșeptăm pe dînșii. E greu și e rău. Trebuie să ne țerănim noi după dînșii, noi toți cari trăim cu ei. E ușor, și e bine.

Ion

Am mai auzit vorbe ca astea... Dar e de mult... Îmi pare bine că nu mor fără să le fi auzit din nou...

Voinea

Pentru ce-a spus d-lui, se cade să-i mulțămim, d-le președinte. Dar, de, ca niște oameni cari am păjit multe, am vrea să știm un lucru. Da' cu năcazul nostru ce facem ?

Trotușan

M'am gîndit mult la asta, de-o lună de cînd neștiut mă port printre d-voastră. Eu am pădurea, am livada, grădina, curtea. Au venit cîte unul să mi le cumpere. N'am vrut. Mă gîndiam la plăcerea mea și mă gîndiam și la mîndria mea. Acum înțeleg că plăcerea unuia nu se poate fără plăcerea tuturor, iar, mîndria, din ce am suferit oare până acum decît dintr'însa? Și mai e ceva. La curte acolo o fi fost și ceva

bine, dar sîni multe păcate vechi. Mă apasă, mă tem de ispășirile datorite. Sînt încredințat că vraja celor trecute, care nu sînt moarte, ci trăiesc în ziduri, în lespezi și grinzi și se ascund în toate ungherele și răsar odată cu căderea nopții, că acelea mă împiedecau să trăiesc. Voiam să vînd moșia care era a mea și să țin în mijlocul ei curtea. Vînd acum curtea, și cu dînsa plătesc datoria voastră.

Glasure

Se poate ?

Ion

Să-ți ajute Dumnezeu !

Troțușan

Să ne ajute Dumnezeu, fiindcă vin în mijlocul d-voastră ca să lucrez, ca să încep a trăi cu adevărat!..

SCENA VII-a

ACEIAȘI VANDA, BABA ANICA.

Vanda (din ușă)

Prin iubire !

Baba Anica (pe altă ușă)

A venit fata lui Vasile grădinarul și întrebă iar dacă să mai vie s'o zugrăvești... E plînsă și slabă...

Troțușan

Să vie, și să rămîie !

S F Î R Ș I T
